

ALEKSANDAR TODOROVIĆ: SZOCIOLÓGIA ÉS GYAKORLAT

A szociológia, az emberi társadalommal foglalkozó legáltalánosabb tudomány másfél évszázaddal ezelőtt alakult ki, de nálunk alig húszéves fejlődésre tekint vissza. Ez idő alatt egyre inkább növekedett az érdeklődés önigazgatásos társadalmunk szociológiai vizsgálatai iránt. Elég sok szociológiai kutatásra is sor került, ezek azonban inkább részleges, mintsem általános jelentőségűek voltak. Mindemellett megállapítható, hogy nálunk még mindig nem értik meg kellőképpen a szociológiai vizsgálatok jelentőségét a társadalmi gyakorlat szempontjából. Ez volt az egyik ok, ami dr. Aleksandar Todorovićot ennek a tanulmánynak a megírására készítette.*

Ha figyelembe vesszük, hogy minden tudománynak, így a szociológiának is, abban van a végső értelme, hogy utat és módot találjon a kutatás által feltárt eredmények gyakorlati felhasználására, azaz a társadalom fejlődésének meggyorsítására, akkor ezzel máris rámutattunk egy ilyen tanulmány szükségességére. Mivel a társadalomnak a gyakorlati döntéshozatalban feltétlenül szüksége van tudományos bizonyítékokra, a tudomány pedig mindig eleget tehet ennek a feladatának, ilyen megfontolással a szerző mindenekelőtt azokra a legfontosabb mozzanatokra, problémákra és akadályokra igyekezett rámutatni tanulmányában, amelyeket feltétlenül szem előtt kell tartani, amikor a szociológiai kutatások eredményeit gyakorlati-társadalmi célokra akarjuk felhasználni.

A könyv előszavát dr. Milan Milutinović professzor írta.

A szociológia és a gyakorlat viszonyának vizsgálatát a szerző 13 fejezetre osztotta be. A figyelmes olvasó észreveheti, hogy ez a 13 fejezet voltaképpen három nagy kérdéskörre csoportosul.

A fejezetek első kérdésköre az elméleti-felfogásbeli problémákra vonatkozik. Ide tartozik a tanulmány első három fejezete: A szociológia és a gyakorlat viszonyának kérdései; A determinizmus, a szociológiai kutatások és a gyakorlat; valamint: A marxizmus, az empirikus kutatás és a gyakorlat.

A negyedik, ötödik és hatodik fejezet a kérdések második csoportját öleli fel, s ebben a szociológiai vizsgálatok modelljeivel és a társadalmi gyakorlattal foglalkozik. (A fejezet-címek a következők: Az empirikus kutatás alapelemeinek tervezése és a társadalmi gyakorlat, A szociológiai vizsgálatok formái és a társadalmi gyakorlat, Szociológiai ismeretek és a gyakorlat.) Ebbe a kérdéskörbe tartozik továbbá a hetedik és a nyolcadik fejezet is, amelyekben a szociológus helyét és szerepét határozza meg a kutatásokban. Foglalkozik a szociológus etikai szerepével a gyakorlati kutatásokban, valamint a szociológus helyével és szerepével a szocialista társadalomban.

A harmadik csoportba tartoznak a további fejezetek, amelyekben a szociológiai kutatások által feltárt eredmények gyakorlati alkalmazásának jelentőségével és felhasználásuk módjával foglalkozik, a társadalmi élet egyes területeinek szempontjából. (A címek: A szociológiai ismeretek gyakorlati alkalmazásának jelentősége az ipari szociológiában, A városi jelenségek szociológiai vizsgálatának jelentősége a társadalmi gyakorlatra, A legkisebb embercsoporton belüli konfliktusok tanulmányozásának jelentősége a társadalmi gyakorlat szempontjából, A szociológiai és szociál-pszichológiai módszerek alkalmazása a büntetett elkövetőinek átnevelésében, Az előrejelzés és a társadalmi gyakorlat.)

A továbbiakban megpróbáljuk röviden összefoglalni a szerző alapfogalmainak és üzenetéit, amit ez a könyv tartalmaz.

Az első részben a szerző az empirikus kutatások jelentőségét hangsúlyozza a társadalmi gyakorlat és a közvetlen szociális jellegű akciók szempontjából. Kimutatja, hogy az elmélet és az empirikus kutatások közötti állítólagos eltérés csupán álproblémája a korszerű szociológiának, s ezt nem lehet megoldani a teoretikusok és az empirikus irányzat képviselői közötti kölcsönös vádaskodással. Ellenkezőleg, a szociológia épp az elmélet és a tapasztalatok együtthatásával, a két irányzat együttműködésével töltheti be eredeti, tudományos feladatát. (Érdekességgént ki kell emelni, hogy a szerző nálunk első ízben fordította le és jelentette meg Marx véleménykutatását a munkások körében, amely 100 kérdést tartalmaz.)

A könyv második részében, amely a szociológiai vizsgálatok modelljei és a társadalmi gyakorlat közötti összefüggéseket tárgyalja, a szerző kimutatja, hogy képtelenség egy vizsgálatot elkészíteni, lebonyolítani és eredményeit prezentálni, ha a szociológiai kutatás tervében nem kerülnek megfelelő összhangba az elméleti és tapasztalati elemek. Ilyen értelemben külön jelentősége van a negyedik fejezetnek, amelyben a szerző részletesen feldolgozza a kutatás elméleti-hipotetikus keretét, a kutatások céljait a társadalmi gyakorlat szempontjából, a szociológiai modellek jelentőségét a társadalmi gyakorlatra nézve és a hipotézisek értékét a társadalmi gyakorlat szempontjából.

Fejtegetéseit a szerző sokkal több külföldi, mint hazai irodalmi szemelvénnel támasztja alá. Minthogy dr. Aleksandar Todorović maga is foglalkozik empirikus kutatásokkal, és jó ismerője a hazai viszonyoknak a szociológiai gondolkodás és gyakorlat terén, véleményünk szerint sokkal több hazai példával hozakodhatott volna elő (követendő és elvetendő példák is).

A szerző olyan intellektuális kapcsolat létrehozását szorgalmazza a munka megrendelője és a szociológus viszonyában, amely a szociológus szerepét a tanácsadásra csökkenti. Szerinte tehát a szociológus csak a megoldási lehetőségeket terjesztheti elő, de nem hozhat döntéseket.

Tanulmányában a szerző megbízható adatokkal igazolja a szociológiai megismerések gyakorlati alkalmazásának jelentőségét. Részleteiben azonban sokkal többet beszél a kutatási eredményekről, mint arról a teljes folyamatról, amely a munka megrendelője és a szociológus közötti intellektuális kapcsolat felvételével veszi kezdetét, majd a kutatás által feltárt eredmények gyakorlati felhasználásával zárul.

Dr. Aleksandar Todorović tanulmányának vezérfonalát az a gondolat képezi, hogy a szociológia nagymértékben elősegítheti minden konkrét társadalom fejlődését, mert előrelátja a mozgásokat, a változásokat és a fejlődést. Ilyen értelemben, úgy vélem, rá kellett volna mutatni azokra a problémákra is, hogy milyen nehezen jutnak megfelelő eszközökhöz a szociológiai intézetek a kutatások lebonyolítása, az eredmények közzététele, és még inkább azoknak gyakorlati alkalmazása céljából. A megrendelők gyakran nincsenek tudatában annak, hogy milyen hatással lehetnek ezek a kutatások a gyakorlati politikára.

Egészében véve hasznos könyv ez, szerencsésen egészíti ki szociológiai irodalmunkat, ezért érdemes áttanulmányoznia minden szociológusnak, de azoknak is, akiknek alkalmazniuk kell a szociológiai kutatások eredményeit.

JEGYZET

* A Hronometar Kiadóvállalatnak többféle kiadása, könyvtára van. Ez a tanulmány a „Savremena društvena misao” c. sorozatban jelent meg, amelyben több más tanulmány is napvilágot látott, mint Dr. Radoš Smiljković: „A JK Sz az öngazdátás kialakulásának folyamatában”, dr. Szlavko Milosavljević: „Forradalom és demokrácia”, dr. Živko Marinković: A Szovjet Szövetség Kommunista Pártjának koncepciója a szocialista demokrácia fejlődésében”, Zdravko Munišić: „Roger Garoudie filozófiai felfogása”, Momčilo Drašković: „Népi kommunák a Kínai NK-ban”.

A tanulmány szerzője a hazai szociológusok középső nemzedékéhez tartozik. Sokévi alkotó munkássága folyamán, előbb a belgrádi egyetem filozófiai és szociológiai tanszékén, később pedig mint a Belgrádi Kriminológiai és Kriminalisztikai Kutatóintézetnek tudományos főmunkatársa, számos értekezést, cikket, ismertetőt és jegyzetet jelentetett meg a filozófia, a szociológia és a kriminológia tárgyköréből. A következő könyvei kerültek kiadásra: „Bevezetés a városzociológiába” (Sociološka biblioteka, III. sorozat, I. füzet, Belgrád, 1965), „Fiatalkori bűnözés” (Dokumenti današnjice, Sedma sila, Belgrád, 1964), „Svetozar Marković etikai értelmezése (a Razvitak c. folyóirat könyvtára. Zaječar, 1966), „A munkástudat fejlődése a szocialista társadalomban” (Szociológiai Intézet, Belgrád, 1967). „A nemmanuális foglalkozások és a Belgrádi KSz struktúrája” (A belgrádi KSz Városi Bizottsága, 1970, nyomásra előkészített tanulmány), „A fiatalkori bűnözés feltételei és okai az urbanus és a rurális környezetben” (a Társadalmi Tudományok Intézete, Belgrád, 1971), 1., 2. tömegkultúra és a fiatalkori bűnözés” (a Politikai Tanulmányok Központja, Ujvidék, 1971). Mint szerzőtárs és a kutatások vezetője a következő két könyvet jelentette meg: „Fiatalkori bűnözés az ipari településeken” (Belgrádi Kriminológiai és Kriminalisztikai Kutatóintézet, 1966), „Fiatalkori bűnözés Belgrádban” (Belgrádi Kriminológiai és Kriminalisztikai Kutatóintézet, 1970).